

Sösta hälsobrunn.

"Brunnsdrickningen wid Sösta i Romfartuna socken börjas den 25 nästkommande Junii och fortfar en månad, dock kunna de Respective Brunnsgästerne, som före denna tid önska begagna Brunnssdrickningen derstädes, börja densamma, när de så för beqvämligast finna. Warma och kalla jente Dusch- och Saltbad erhållas äfwen uti det wid Helsokällan nyligen uppförda badhuset, och är rum för Respective Brunnsgäster att tillgå uti de till brunnen helt nära belägne byar.

Westerås och Sösta den 13 Maji 1834

C. Ekelund "

Detta är den första annons om Sösta hälsobrunn man kunnat spåra i Vestmanlands Läns Tidning, som nämnda år utkom i sitt fjärde utgivningsår.

Till annonsen fogades omedelbart en annan annons, i vilken aktieägarna kallas till sammanträde i Västerås för att överlägga om brunnens angelägenheter. Hälsobrunnen torde alltså vid den tiden, kan man förmoda, varit i verksamhet några år, ovisst hur många.

Medelst annonser kan man kanske inte följa hälsobrunnens förhistoria längre tillbaka, men det finns andra möjligheter, om än megra. I Lantmäteriets arkiv i Västerås finns en karta över brunnsområdet, ritad år 1822, och ännu en, tydligare, från 1831. De kan ha sammanhang med brunnsområdets avsöndring från länsmansbostället Sösta. Någon egentlig avsöndring var det väl knappast fråga om, snarare gällde det väl gränsdragning för ett arrendeområde. På kartorna ser man den långa, ännu bibehållna björkallen från Sösta hy ner till brunnen samt brunnsparken med dess gångar, gräsmattor, träd och bebyggelse, som består av ett brunnshus, två avträden, ett i var ände av parken, och ett hus i anslutning till parken, vilket kan vara ett lusthus eller en samlingslokal (beskrivningen är svår att tyda) Alltsammans är inhägnat med gärdesgårdar mot omgivande ängmarker och ytterligare avgränsat österut av den slingrande Åbylunds - bäcken.

År 1822 skulle alltså kunna vara begynnelseåret för verksamheten nere vid Sösta källa. I Historiskt - biografiskt lexikon, tryckt 1865, kan man emellertid läsa, att i Sösta finns en för långliga tider tillbaka omtalad hälsobrunn, vars vatten anses lika starkt, om ej starkare, än det vid den mycket berömda och begagnade Sätra brunn, och som även användes till bad vid det därstädes väl inrättade badhuset. Olof Grau berättar i sin beskrivning över Västmanland, att vattenådran i nämnda källa var så stark, att en 6-årig flicka, som av en händelse fallit ner i brunns-karet, ej kunnat sjunka utan flutit ovanpå, tills hon blev hjälpt därur. Graus beskrivning trycktes på 1750-talet, och redan vid den tiden fanns tydligen vissa anordningar, åtminstone ett brunnskar. I Levertins Svenska brunns- och badorter (tryckt 1883) omtalas, att Sösta källa under gamla ti-

-der var en renommerad offerkälla.

På en karta över Länsmansbostället från år 1757 finns inte något brunnsområde markerat. I Abraham Hülphers år 1770 tryckta förteckning över källor och hälsobrunnar finns inte Sösta källa med men väl källor i Solinge och Kitslinge, i Boda i Maraker och i Grällsta i Kila. Detta vittnar inte gott om Hülphers tillförlitlighet. Samuel Skragge, Sättra brunnsorganisatör, besökte redan år 1700 Sösta källa men fann området för sankt och osunt för en hälsobrunn, men tydligen var den redan då känd.

Urban Hjärne hade redan på 1600-talet väckt intresset för hälsobrunnar, och vid 1700-talets mitt fanns det i Sverige cirka 300 mer eller mindre erkända sådana, bland dem alltså vid den tiden inte Sösta.

Om det alltså är bevisligt att klarlägga Sösta hälsobrunns begynnelse och tidiga utveckling, så är det enklare att få upplysningar om åren 1834 - 1874. Man kan studera de i Vestmanlands läns tidning Årligen 3 - 4 gånger återkommande annonserna och där inhämta en del intressanta detaljer. Redan år 1835 infördes en utvidgad annons. Det bekantgöres att brunsterminen börjar den 15 juni och slutar den 1 augusti, med läkarmottagning 7 och 2-ggrn i veckan. Dessutom meddelades att brunngästerna kunde erhålla mat i Sösta by, bestående av 3 rätter till middagen och 2 till aftonmålet, jämte "smörbord" och strösocker, för en kostnad av 1 riksdaler och 6 skillingar. I detta pris inräknades inte viner och brännvin. Året före annonserades, att brunngästerna själva skulle medföra strösocker. Inlogering erhöles i närbelägna byar, där man här och där byggt till en våning på de gamla byggnaderna för att kunna ta emot väntade gäster.

Den 14/4 1836 kallades samtliga aktieägare i Sösta Brunns- och Badhusbolag till sammanträde den 21 samma månad hos Tracteur Laman i Västerås för att överlägga och besluta om komplettering av anläggningarna och om brandförsäkringens utvidgning.

Det tycks inte vara någon särskilt god fart på verksamheten. I januari 1838a kallades aktieägarna samman för att besluta, om verksamheten skall fortsätta eller om bolaget skall upplösas och i så fall, hur skulden till Lantvärnskassan skall likvideras. Direktionen beklagade aktieägarnas likgiltighet för bolagsstämmorna, så något särdeles lönsamt företag tycks inte brunnsbolaget ha varit.

Någon upplösning av bolaget beslutades inte. I stället annonserade man flitigare, 3, 4 och 5 gånger varje vår. Men tycks t. o. m. ha ordnat med begränsade inlogeringsmöjligheter för svårare sjuka vid brunnen. Så meddelas i en annons, att handlanden Samuel Swederus stilla avlidit vid Sösta hälsobrunn den 25 juni 1837 i en ålder av 31 år 10 månader och 4 dagar.

I annonseringen våren 1838 meddelas, att hovmedicus doktor Löwenstedt under brunnsäsongen skulle ha mottagning vid hälsobrunnen 1 eller 2 gånger varje vecka.

Annonseringen intensifieras då och då för att locka flera brunnsgäster till Sösta. I en annons år 1871 beskrives brunnens vatten som lika effektivt som det vid Sättra brunn. Brunnsvavgifterna var vid den tidpunkten 5 riksdaler för ståndspersoner, för allmog 2,75 riksdaler och för mindre bemedlade 1,25 per termin. Särskilda differentierade avgifter gällde för bad. Även de, som inte var brunnsgäster, fick utnyttja badanläggningen mot förhöjda avgifter. Pättiga, som kunde förete prästbevis över sin medellöshet, kunde erhålla befrielse från brunnsvavgiften. Det meddelades, att vagn för promenadåkning var anskaffad och fanns att tillgå vid brunnen. Man må betänka, att vid denna tid varken cyklar eller bilar fanns att tillgå som transportmedel. År 1871 sköttes läkarvården vid brunnen av lasaretteläkaren doktor Clareus, som varje söndagseftermiddag tog emot sjuka vid Sösta. Den omfattande annonsering, som relaterats här ovan, var undertecknad P.M. Wijkman, Västerås.

Detta var tydligen en sista kraftanstängning för att få fart på brunnslivet i Sösta. Hämmande var väl, att få eller inga logimöjligheter kunde erbjudas de sjuka nere vid själva brunnen. År 1872 infördes 4 kortfattade annonser och år 1873 lika många. Det verkar som om verksamheten håller på att tyna bort. Fr. o. m. år 1874 upphör all annonsering. Brunnshuset utbjudes senare till salu och inköptes av Kärplinge Missionsförsamling, som varngymbildad och behövde ett missionshus. I timmerväggarna till Kärplinge missionshus bevaras alltså resterna av en brunnsverksamhet, som var i gång under drygt 50 år men aldrig antog någon större omfattning.

Än porlar emellertid den gamla offerkällan i sitt brunnskar, men av anläggningarna i övrigt finns inte många spår kvar på platsen. En björkallé leder från Sösta by ner till källan. Man kan också sluta sig till parkanläggningens omfattning. Det förgångnas ro vilar emellertid på platsen. En promenad till källan ger ännu utbyte av stämningar. Förr promenerade man från en del närliggande gårdar med sina söndagsgäster dit ned, ett anepråklost nöje. Det hände också, att sällskap gjorde utflykt dit, föreningar t. ex., och roade sig i parken med lekar och enklare festarrangemang. Numera är det aktiviteter av ett hetsigare tempo, som lockar människor.